

مخاطب‌پسند در آن، ظرفیت آن را برای رقابت با دیگر رسانه‌ها و مطبوعات ناچیز بشماریم، یا....

چنین می‌نماید که گزینه‌هایی از این قبیل حاوی نوعی فرافکنی باشد. این عوامل، حتی اگر واقعی و اثرگذار باشند، نمی‌توانند و نباید مانعی جدی در برابر پیشرفت نشریات دینی فراهم آورند. حتی در چنین شرایطی می‌توان با نشان‌دادن زیبایی‌های دین، جان‌های تشنه و حتی انسان‌های سرخورده را به آستان دین و معنویت درآورد. توجه به تفاوتی که در میزان مقبولیت میان مطبوعات دینی وجود دارد و این‌که برخی از آنها تا حدّ زیادی توانسته‌اند بر ذهن و دل مخاطبان خود اثر بگذارند، نشان می‌دهد که در شناخت عوامل واقعی وضعیت فعلی اغلب مطبوعات دینی باید در پی عواملی دیگر باشیم و نگاه انتقادی‌مان، بیش از توجه به بیرون، معطوف کاستی‌ها و سستی‌های خودمان باشد.

واقعیت آن است که مطبوعات دینی از ضعف‌هایی چون فرو گذاشتن پرسش‌های واقعی و نیازهای جدی نسل امروز، عرضه پاسخ‌های ناموجه یا ناکافی، بهره جستن از ادبیاتی نامطبوع یا نسخ‌شده، گستردگی قلمرو تحقیق و نگارش و تخصصی نبودن، نبود تنوع کافی در طرح اندیشه‌ها و آرای دین‌پژوهان مختلف، و ورود در گرایش‌ها و جهت‌گیری‌های سیاسی و فکری خاص رنج می‌برد. در کنار این عوامل، باید به ضعف‌های شکلی در زمینه ویراستاری، طراحی و صفحه‌آرایی و نیز ناکارآمدی نظام توزیع این گروه از نشریات اشاره کرد. ضعف توزیع هم به معنای نرساندن این نشریات به مراکز فروش، و هم به معنای معرفی نکردن آنها به مخاطبان است. تفصیل و تحلیل این عوامل فرصتی دیگر می‌طلبد. امید می‌رود که جشنواره مطبوعات دینی بتواند در نشست‌های جنبی خود به واکاوی دقیق این موضوع پرداخته، توصیه‌هایی راهگشا و عملی به دست دهد.

۲. ایران؛ آیین و فرهنگ (تحریر اوستایی تاریخ ایران باستان): محمودرضا افتخارزاده، انتشارات رسالت قلم، ۱۳۷۷.

● این کتاب تصویری تاریخی از آیین زرتشت به دست می‌دهد. همچنین متون دینی آیین زرتشت را به‌اجمال معرفی و اجزا و محتوای هر کدام را ذکر می‌کند. نویسنده در این کتاب، علاوه بر بررسی تحول دین زرتشتی، نگاهی مردم‌شناختی به زرتشتیان و ایرانیان دارد.

۳. شناخت اساطیر ایران: جان هینلز، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، نشر چشمه، ۱۳۷۵.

● در مطالعه آیین زرتشت، مثل هر دین دیگر، اسطوره‌ها اهمیت زیادی دارند؛ این کتاب به‌خوبی به این مهم می‌پردازد.

۴. زرتشت، سیاستمدار یا جادوگر: و. ب. هنینگ، ترجمه کامران فانی، سروش، ۱۳۵۸.

● نویسنده این اثر از محققان بنام در این زمینه است.

۵. ادیان آسیایی: مهرداد بهار، نشر چشمه، ۱۳۷۵ (بخش مربوط به آیین زرتشت).

۶. اسطوره زندگی زرتشت: ژاله آموزگار و احمد تفضلی، نشر چشمه و نشر آویشن، چاپ سوم با تجدید نظر، ۱۳۷۵.

ب) آیین هندو

۱. هندوئیسم: ک. م. سن، ترجمه ع. پاشایی، نشر فکر روز، چاپ دوم، ۱۳۷۵ (چاپ اول، با نام آیین‌های هندو، ۱۳۵۲).

● این کتاب برای عموم نوشته شده است. نویسنده کتاب خود یک هندو است. در این کتاب گزیده‌هایی از متون مقدس آیین هندو نیز ارائه شده است و می‌توان آن را برای شروع کار پیشنهاد کرد.

۲. ادیان جهان باستان (جلد اول): یوسف اباذری و دیگران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۲.

● بخش دوم این کتاب شامل ارائه تاریخ هند است که می‌تواند بستر اجتماعی و فرهنگی آیین هندو و دیگر آیین‌های هندی را ترسیم کند، و همچنین با نگاهی بالنسبه دقیق مفاهیم بنیادی و تحولات متون آیین هندو را بررسی کرده است.

۳. گیتا (بهگود گیتا)، سرود خدایان: ترجمه محمد علی موحد، انتشارات خوارزمی، چاپ دوم با تجدید نظر، ۱۳۷۴.

● این کتاب ترجمه یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین متون اصلی هندویی است. علاوه بر این، مقدمه کتاب، در حجم ۵۰ صفحه تبیین بسیار روشنی از اصول هندویی و طرق سلوکی آنها ارائه می‌کند.

۴. اساطیر هند: ورونیکا ایونس، ترجمه باجلان فرخی، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۳.
● مطالعه این کتاب، برای آشنایی با اسطوره‌های هندوان، از ضرورت‌های برنامه مطالعاتی آیین است.

۵. گزیده سرودهای ریگ ودا: به تحقیق و ترجمه و مقدمه سید محمدرضا جلالی نایینی، نشر نقره، چاپ سوم، ۱۳۷۲ (با تجدید نظر، مقدمه، سرودها و تعلیقات).

● این کتاب ترجمه مهم‌ترین متن مقدس هندویی است که نگاه به آن، هر چند به طور گزیده، برای شناخت آیین هندو ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر این، مقدمه کتاب، در حجم ۱۴۷ صفحه، حاوی مطالب ارزنده‌ای در شناخت اولین ادوار دین هندو است.

۶. ادیان و مکتب‌های فلسفی هند: داریوش شایگان، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۲.
● این کتاب در دو جلد و به صورت نیمه تخصصی نوشته شده است. عمده مطالب آن در خصوص آیین هندو است و دیگر ادیان هندی را نیز در بردارد. اهمیت این کتاب در معرفی نسبتاً تفصیلی مکاتب فلسفی هندویی و دیگر ادیان هندی است.

۷. مقاله «زمینه‌های بحث فلسفی در آیین هندو»: نینیان اسمارت، ترجمه علی موحدیان، فصل‌نامه هفت آسمان، شماره دوم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۷۸.
● در این مقاله سیری فشرده ولی نسبتاً دقیق و روشن از اصول و مبانی آیین هندو و مکاتب هندویی ارائه گردیده است. در بخش دوم این نوشتار مباحث فلسفی مهم دین هندوی طرح می‌شود.

ج) آیین سیک

۱. سیک‌ها (معتقدات مذهبی و روئیة آنان): دبلیو اوون کول و پیاراسینگ سامبھی، ترجمه فیروز فیروزنیا، نشر توسعه، ۱۳۶۹.

● این کتاب به طور بالنسبه جامع به آیین سیک پرداخته است. یکی از دو نویسنده این

کتاب، و همچنین یکی از یاران و همکاران مترجم کتاب، سیک بوده‌اند، که این بر اعتبار متن و ترجمه، هر دو، می‌افزاید.

۲. برای نگاهی مختصرتر، می‌توان به کتابهای ادیان زنده جهان: رابرت هیوم، و ادیان آسیا، ویراسته فرید هلم هاردی، هر دو، ترجمه عبدالرحیم گواهی، رجوع کرد.

د) آیین جینه

تذکر: از آن جا که این آیین انشعابی از آیین هندو و بالیده دامن آن است، شناخت درست آن تا حدودی متوقف بر مطالعه آیین هندو خواهد بود.

۱. ادیان زنده جهان: رابرت هیوم، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۳.

۲. ادیان آسیا: ویراسته فریدهلم هاردی، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۶.

● از این دو منبع بخش مربوط به دین جینه مورد نظر است. (جایینی، تلفظی است که آونگاری این دو کتاب ایجاب کرده است.)

۳. ادیان و مکتب‌های فلسفی هند: داریوش شایگان، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۲.

● این کتاب برای بررسی ابعاد فلسفی آیین دارای اعتبار کافی است. (توجه شود که در این کتاب این آیین تحت عنوان جین ارائه گردیده است.)

ه) آیین بودا

تذکر: از آن جا که آیین بودا همچون نهری جدا شده از بستر اندیشه هندویی است و در ارتباط تنگاتنگ با دیگر آیین‌های هندی، به ویژه آیین جینه، قرار دارد، فهم بهتر این آیین تا حدودی در گرو آشنایی با آیین‌های هندو و جینه (و حتی چارواکه) است. از این رو پیشنهاد می‌شود مطالعه آیین بودا پس از آشنایی با آیین‌های یادشده صورت گیرد. همین مسئله در مرتبه بعد و در حد نازل‌تری نسبت به آیین‌های کنفوسیوس، دائو و شین تو نیز صادق می‌افتد. پس چه بسا بهتر باشد آیین بودا را پس از آشنایی اجمالی با همه این آیین‌ها بخوانیم.

۱. ادیان جهان باستان، جلد اول (چین و هند): یوسف اباذری و دیگران، مؤسسه

مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۲.

● مطالعه مباحث مربوط به آیین بودا از این کتاب (ص ۲۸۱ تا ۳۴۵) می‌تواند سرآغاز مناسبی برای این سیر باشد.

۲. آیین‌های کنفوسیوس، دائو و بودا: دو وی مینک و...، ترجمه غلامرضا شیخ زین‌الدین، انتشارات فیروزه، ۱۳۷۹.

۳. تاریخ آیین بودا (جلد اول) هینه‌یانه: ع. پاشایی، ۱۳۶۹.

● در این کتاب یکی از دو فرقه مهم بودایی، هینه‌یانه، بررسی و معرفی می‌شود. مطالعه این فرقه، به لحاظ تقدم تاریخی و فکری‌اش، همواره در مطالعه آیین بودا مقدم می‌افتد. جلد دوم این کتاب، که به فرقه مهاییانه می‌پردازد، احتمالاً در آینده نزدیک، به همراه تجدید چاپ شده جلد اول عرضه گردد.

۴. آیین بودا (طرح تعلیمات و مکتب‌های بودایی): هانس ولفگانگ شومان، ترجمه ع. پاشایی، انتشارات فیروزه، چاپ دوم ۱۳۷۵.

● این کتاب از دقیق‌ترین کتاب‌هایی است که در این زمینه تألیف شده است. در این اثر با نگاهی موشکافانه و متین آموزه‌ها و اصول بودایی تبیین گردیده است. به تأخیر انداختن این منبع در این جا، برای آن بوده که خواننده آمادگی لازم برای استفاده بیشتر را به دست آورد. ترجمه دقیق و استادانه این اثر بر حسن آن افزوده است.

۵. روش دُن: اویگن هرینگل، ترجمه ع. پاشایی، انتشارات فراوان، ۱۳۷۷.

● دُن از فرقه‌های مهم و زنده بودایی است. این کتاب به اختصار به معرفی روش و مبانی دُن می‌پردازد.

۶. راه آیین: ترجمه ع. پاشایی، انتشارات انجمن فلسفه، ۱۳۷۵.

● مطالعه این کتاب برای آشنایی با بخشی از متون بودایی لازم است.

۷. سخن بودا: نیانه تی لوکا، ترجمه ع. پاشایی، نشر میترا، ۱۳۷۸.

● کمیت و کیفیت کار نویسنده این کتاب مثال زدنی است. این اثر طرح تعلیم بودا بر پایه کانون پالی (متون بودایی اولیه) است.

و) آیین کنفوسیوس

۱. کنفوسیوس: کارل یاسپرس، احمد سمیعی، انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۳.

- این کتاب اثری پرمایه و از بهترین نوشته‌ها در این زمینه و برای این سطح است، و ترجمه خوب آن بر حسنش می‌افزاید.
۲. تاریخ فلسفه چین باستان: جوجای و وینبرگ جای، ترجمه ع. پاشایی، نشر گفتار، ۱۳۶۹.
- بخش‌های مربوط به فلاسفه کنفوسیوسی این کتاب در این مرحله خواندنی است، هر چند مطالعه سایر فلاسفه چینی که این کتاب به آنها پرداخته، می‌تواند در روشن شدن فضای فکری و بستر فرهنگی مکتب کنفوسیوس تأثیر بسزایی داشته باشد. از این رو مطالعه همه کتاب توصیه می‌شود.
۳. آیین‌های کنفوسیوس، دائو و بودا: دو وی مینک و...، ترجمه غلامرضا شیخ زین‌الدین، انتشارات فیروزه، ۱۳۷۹.
۴. مکالمات: ترجمه و تنظیم حسین کاظم‌زاده ایران‌شهر، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۷.
- این کتاب ترجمه یکی از متون اصلی آیین کنفوسیوس است، و مطالعه آن برای آشنایی با متون کنفوسیوسی و محتوای اولیه آیین ضروری است. علاوه بر آن، مقدمه مترجم گزارشی کوتاه از زندگانی و تعالیم کنفوسیوس به دست می‌دهد.
۵. اساطیر چین: آنتونی کریستی، ترجمه باجلان فرّخی، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۳.
- مطالعه این کتاب، برای شناخت آیین از طریق اساطیر آن، از ضرورت‌های این برنامه مطالعاتی است.
۶. ادیان جهان باستان (جلد اول): یوسف اباذری و دیگران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۲.
- بخش اول این کتاب دربردارنده تاریخ چین باستان و ادیان و مکاتب در چین باستان است، که اولی بستر تاریخی و اجتماعی آیین کنفوسیوس و دیگر آیین‌های چینی را ارائه می‌کند و دومی بستر فکری و فرهنگی آن را روشن می‌سازد.
۷. راه کنفوسیوس: لی فوجن، ترجمه گیتی وزیری، معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۳.
- این کتاب (در دو جلد) پژوهشی در «چهار کتاب» از متون اصلی آیین کنفوسیوس است، که هم هدف آشنایی با متون را بر می‌آورد، و هم تعالیم و اصول این مکتب را روشن می‌سازد.

ز) آیین دائو

۱. ادیان جهان باستان (جلد اول): یوسف اباذری و دیگران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی (پژوهشگاه)، ۱۳۷۲.
- بخشی از این کتاب مربوط به آیین دائو است.
۲. تاریخ فلسفه چین باستان: جورجای و وینبرگ جای، ترجمه ع. پاشایی، نشر گفتار، ۱۳۶۹.
۳. آیین‌های کنفوسیوس، دائو و بودا: دو وی مینک و...، ترجمه غلامرضا شیخ زین‌الدین، انتشارات فیروزه، ۱۳۷۹.
۴. صوفیسم و تائوئیسم: توشیهیکو ایزوتسو، ترجمه محمد جواد گوهری، انتشارات روزنه، ۱۳۷۸.
- این کتاب تحقیقی عالی در مقایسه آیین عرفانی دائو با عرفان صوفیانه اسلامی است که به شناخت ابعاد عرفانی آیین دائو نیز کمک شایانی می‌کند.
۴. سه سنت فلسفی: نینیان اسمارت و دیگران، ترجمه ابوالفضل محمودی، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۸.
- ابعاد فکری و فلسفی آیین دائو از طریق مطالعه این کتاب بهتر روشن می‌شود.
۵. دائو: راهی برای تفکر (برگردان و تحقیق دائو دِ جینگ): ع. پاشایی، نشر چشمه، ۱۳۷۷.
۶. فصل‌های درون: جوانگ دزو، ترجمه بهزاد برکت و هرمز ریاحی، نشر تندر، ۱۳۶۸.
- مطالعه دو کتاب اخیر، به عنوان دو متن اصلی آیین دائو، از ضرورت‌های این برنامه مطالعاتی است.
۷. جهان مذهبی (جلد ۲): ریچارد بوش و دیگران، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴.
- مطالعه بخش‌های مربوط به دائو (ص ۴۹۳ تا ۵۲۱) از این کتاب، به‌ویژه برای آشنایی با تحولات جدید در آیین، توصیه می‌شود.

ح) آیین شین تو

۱. تاریخ جامع ادیان: جان بی. ناس، ترجمه علی اصغر حکمت، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۷۰.
- صفحات ۴۲۱ تا ۴۴۸ این کتاب برای آغاز این مطالعه توصیه می‌شود.

۲. ادیان زنده جهان: رابرت هیوم، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۹.

● این کتاب به طور خلاصه به بیشتر ابعاد دین شین تو پرداخته است. چاپ‌های متعدد این کتاب در غرب (بیش از ۱۴ چاپ) حاکی از امتیازات آن است.

۳. مقاله «شین تو؛ قوم مداری ژاپنی»: ع. پاشایی، فصل‌نامه هفت آسمان، شماره هفتم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۷۹.

۴. تاریخ فلسفه شرق و غرب (جلد اول)؛ تاریخ فلسفه شرق: زیر نظر رادها کریشنان، ترجمه خسرو جهاننداری، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، ۱۳۶۷.

● صفحات ۶۱۷ تا ۶۲۸ این کتاب جهت بررسی ابعاد فلسفی آیین شین تو دارای اعتبار است.

۵. جهان مذهبی (ادیان در جوامع امروز): ریچارد بوش و دیگران، ترجمه عبدالرحیم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴.

● بخش «مذهب در ژاپن». این کتاب بیشتر برای تحولات اخیر آیین در ژاپن مد نظر است.

راز راز متن

(هرمنوتیک، ساخت‌شکنی و راز متون دینی)

علی‌رضا قائمی‌نیا

اشاره

نگارنده در این مقاله در پی پاسخ به این پرسش است که چرا متون دینی ذوبطون و اسرارآمیزند. به این پرسش معمولاً از دیدگاه هرمنوتیک پاسخی داده نشده است؛ مثلاً گاهی گفته‌اند که متون دینی چون از عالم غیرمحسوس سخن می‌گویند اسرارآمیزند. در حقیقت، این‌گونه پاسخ‌ها به جای توجه به ویژگی‌های درونی متون دینی و تحلیل هرمنوتیکی، به ویژگی‌های جهانی که متون دینی از آن سخن گفته‌اند توجه دارند.

این مقاله صرفاً پاسخی هرمنوتیکی به این پرسش داده و عناصری را از هرمنوتیک معاصر و ساخت‌شکنی برای تبیین ذوبطون بودن متون دینی پیش کشیده و توضیح داده است. این عناصر، که نقش عمده‌ای در تبیین این پدیده به عهده دارند، عبارت‌اند از: بحث تعین و عدم تعین معنا، و بحث تصمیم‌پذیری. در مقاله به نظریات گوناگون در این دو بحث اشاره شده و سپس با اختیار تعین نسبی معنا و تصمیم‌پذیری نسبی، مسئله اصلی مورد بحث تبیین شده است. در نهایت، پاسخ مرحوم علامه طباطبایی با راه‌حل هرمنوتیکی مقایسه شده و این پاسخ با پاسخی که مقاله ارائه داده، تطبیق‌پذیر دانسته شده است.